

**КНИГА ЗА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА
ЗА УКРАИНСКИТЕ СТУДЕНТИ:
*Міфи та архетипи в болгарській літературі
(друга половина 20. ст.)***

Проф. д.ф.н. Йорданка Захариева

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме. Текстът представя преведения на украински език учебник „Міфи та архетипи в болгарській літературі (друга половина 20. ст.)“ на Цветана Георгиева. Книгата запознава със значимите художествени произведения на българската литература между 50-те – 80-те години на XX век в контекста на културологична проблематизация.

Ключови думи: 50-те – 80-те години на XX век; българска литература; култура; митове; архетипи; рецензия

Рядко в образователното пространство се появява учебник, който да бъде предназначен за студенти извън пределите на България, които изучават българския език, българската литература и култура. Обикновено лекторите, чиято полифункционалност е добре известна, са и мисионери, и посланици, и педагози, и преподаватели. Те рядко разполагат с необходимото време за написване на учебник, който да отговоря на характеристики като висок академизъм, адекватно проблематизиране, изграждане на стабилен енциклопедичен фон, осигуряващ адекватно разчитане спецификите на българската култура и литература. Още по-рядко се появява такъв учебник, преведен на съответния език.

В настоящата рецензия се представя именно такъв рядък случай: „Міфи та архетипи в болгарській літературі (друга половина 20. ст.)“ (Київ: ФОП Maslakov 2018, 246 p., ISBN 978-617-7625-14-7) е академично издание на нужната висота. То използва като отправна точка научноизследователски разработки на проф. д.ф.н. Цветана Георгиева. Учебникът съвместява както запознаването на студентите от Киевския национален университет „Тарас Шевченко“ с важните и интересните фрагменти от българската литература през втората половина на XX век, така също и проблематизирането им в литературоведски аспект. С отпечатването на учебника се ангажира изда-

телство „Освіта України“, а в проекта се включват Катедрата по славистика в Университета и младите преводачки Альона Бирюк и Евгения Смирна. Инициативата е подкрепена от Българското посолство в Киев и спомоществователя Григорий Й. Топал. Българският посланик по това време (2012 – 2018) Н.Пр. Красимир Минчев се ангажира пряко с дългосрочна материална инвестиция, чрез която българското културно и научно поле се популяризира. Така, съчетанието от интелигентни и мотивирани хора, вложили усилия за осъществяването на проекта, превръща труда на проф. д.ф.н. Цветана Георгиева в рядко културно и академично събитие. Книгата е представена в два града: Киев и Львов (съответно на 20 април и на 24 май 2018 г.).

Положителни оценки за нея дават Александър Патарински – съветник по образованието и науката към Посолството на Република България в Киев, Галина Сорока – директорка на Музея за литература, Олена Чмир – директорка на Центъра за български език, литература, история и култура, Оксана Палий – бохемистка и колега литературоведка и славистка, Олга Паламарчук – ръководителка на Катедрата по славистика към Института по филологии на КНУ (Киевски национален университет).

Трудът на проф. д.ф.н. Цветана Георгиева, преведен на украински език, улеснява възприемането на информацията, затвърждава знанието, а и допълващо разширява кръга от украинските си читатели с интереси в областта на културологията, литературните и обществените процеси в една страна от Източния блок, преди да се срути Берлинската стена. Наред с университетската колегия, висока оценка за книгата дават и етническите българи чрез българското дружество „Родолубие – проф. Иван Стоянов“: Ирина Михова, Дина Карабанова, Вячеслав Таранюк, Елена Бабий, Владимир Сериоглу – председател на Дружеството.

Като цяло, впечатлението от текстовете в учебника е, че те предизвикват желание у читателя да прочете проблематизираните художествени произведения. Във фокуса на авторското внимание попада 30-годишен период: от времето на бригадирското движение, а това са 50-те години, до началото на 80-те години на XX век. На пръв поглед, периодът изглежда спокоен, идеологически ясен и „чист“, така че да стане възможно да пробият кълновете на предстоящите драматични за българската общност преобразувания, известни като **преход**. Мозаечността в изложението е предопределена от спецификата на аудиторията: необходими са исторически, културологични

и етноложки обяснения, които да попълват знаниевите дефицити у обучаемите, от една страна. От друга страна, необходимо е да се изгради представа за историята на българската литература, за поетиката и жанровата система – от бригадирското през регионалното до сюрреалистичното творчество. Това е нелека и амбициозна задача, изискваща многогодишна опитност, научнометодологична стабилност и творчески интерпретативни търсения. Подобно предизвикателство разкрива способностите и таланта на проф. д.ф.н. Цв. Георгиева.

По-долу с по няколко изречения ще се опитам да представя конкретните текстове, които авторката е преценила да включи като подходящи, важни и значими за запознаването с българската литература от периода. В учебника са представени 16 етюда, обединени в няколко теми: темата за социализма, темата за създаването на нови митове, историографските митове и архетипите. Етюдите умело преплитат художественоинтерпретативни мотиви от по-ранно и по-ново минало, центрирани върху съответните фокуси от българските митологии между 50-те и 80-те години на XX век. В текста, посветен на бригадирските времена, чиято емблема е Пеньо Пенев, е обърнато внимание на развитието на манихейския мотив за добро/зло, типичен за казионния език, в концептуализирането на здравето – една доста актуална тема в съвременните българистични научни разработки. Анализът разкрива кореспонденцията на бригадирската литература с немалко библейски мотиви: чрез съчетаване и с вмъкване на лозунги в поезията. Ясно е посочено различието между поезията и литературата при разработване на бригадирската тематика.

Пътеписите за Съветския съюз по принцип представят дълго време еднотипни идеологически картини. Тези картини биват разчупени от неповторимото перо на Йордан Радичков, който извежда като акцент екзотичността и уникалността на хората, живеещи в страната.

Кратки анализи от творчеството на Константин Павлов разкриват езиковохудожествените му светове, които биват осмисляни чрез архетипни представи.

Акцентът в интерпретацията на романа на Евгени Кузманов „Чайки далеч от дома“ (1983) улеснява студентите при символното тълкуване и кореспонденциите с немалко световно признати творби, посветени на проявите на властовите тоталитарни механизми.

Станислав Стратиев с пиесите си „Сако от велур“ и „Животът макар и кратък“ се среща с Йордан Радичков чрез новелата „Козята брада“ в пореден текстов етюд, поставящ въпроса за властта и силата на документа над съдбата на обикновения човек. Акцентът на интерпретацията е по линията на фетишизирането на документа, битуването на абсурдна бюрократична машина в квазидействителност. С тази абсурдност е белязан целият тоталитарен език, всъщност и целият живот.

През миналия XX век периодично възникваха полемични вълни покрай Николай-Хайтовите „Диви разкази“, които са синтезирано представени с оглед на конструирането на митологизиращите картини и спрямо мненията на литературните критици.

Не е подминат писателят Ивайло Петров и култовият му роман в две части „Преди да се родя. И след това“, където се пародира с идеята за художествена автобиография, иронизират се идеологемите за родословието, като така се де-структурира и митът за българското село. В съпоставителен аспект се извежда кореспонденция с Хайтовите „Диви разкази“, съответно с добруджанската и родопчанската представа (картина) за света.

В изучавания период влиза митологичният свят на Йордан Радичков, чието перо е обект на внимание от страна на литературната критика. Умело и синтезирано е направен преглед на становищата на литературоведите. В етюда е обърнато внимание на антропоцентризма в езика, от който се изграждат митът и метафоричните механизми с акцент върху символи като **лице, око, глас, вода, въздух**. Тези акценти са ключови за дълбинното разбиране на душата в живота и за интереса към нея, който Й. Радичков интерпретира в творчеството си.

„Време разделно“ (1964) на Антон Дончев разкрива конструирането на една митологема, създадена от науката, и разгръщането ѝ в общественото пространство. Романът на блестящата писателка и историчка Вера Мутафчиева „Случаят Джем“ (1967) престъпва официалната водеща идеология, за да разкрие сложните игри между Запада и Изтока през Средновековието и за да интерпретира Балканите като преддверие към Изтока (но също и към Запада според посоката на гледната точка).

От анализирания период не може да се пропусне и романът „Цената на златото“ на Генчо Стоев, в който се търси философска трактовка на възрожденските митологеми (*даскал, апостол, чорбаджия, турчин, азът*) през амбивалентната символика на златото/цената и властта.

Стефан Цанев и Константин Илиев са свързани с интерпретацията на темата за предателството, което заема особено място в българското съзнание. Това е болезнено припомняна и поддържана тема чрез образа на Васил Левски и иконизирането му спрямо общностното изключване („канцелиране“) на поп Кръстьо. Тази мъчителна тема, съчетана с времето на житейската равностетка, показва обаче не единичното предателство, а множеството от предателства

в общността – центрирани около **имот, жена и челяд** – на фона на библейските кореспонденции.

Още една актуална и към момента тема – тази за митотворчеството около богомилството – бива засегната в поредния етюд, представящ периода, чиито корени се по-ранни и свързани с търсенето на националната идентичност. Така, започнала от модернизма, темата се развива и бива употребена от националистически позиции.

Култовите романи на Блага Димитрова „Лавина“ (1971) и „Смъртни петна“ (1991) на Борис Христов се центрират върху **изкачването** и кореспондират с мита за Сизиф. Лавината символизира опасността, разбрана като ‘самата опасност да се живее’: дали пътят на излизане от битовото всекидневие е решението, или изборът на човека. С особено внимание са интерпретирани концептуализациите на **сняг, бяло**, а човешките стъпки – като **код**, като **почерк върху белия лист**.

Интерпретация на майсторството и развитието му като образи и произведения в художествената литература предлага следващ фрагмент от учебника, озаглавен „Архетипът на Майстора (и Баш Майстора)“. Проследява се преобразуването на ценностната система – от високото Учителство до хитростта на Баш Майстора, както и чувствителността на българските творци по отношение на настъпващата ценностна криза. Това е видно – както самата проф. д.ф.н. Цветана Георгиева отбелязва – и в употребата на самите думи – *уста : майстор : башмайстор : маестро* – които се сменят през годините.

Чрез повестта „Лазар и Исус“ (1977) на Емилиян Станев са представени образите, които тематизират неверието и вярата. Екзистенциалните търсения на българските творци от разглеждания период стават все по-задълбочени. От наше време техните търсения остават актуални и към момента, в ерата на материалното, прагматичното, консуматорското, потребителското.

Шестнайсетте текста на проф. д.ф.н. Цветана Георгиева за българската литература от 50-те – 80-те г. на XX век засягат над 200 творби и повече от 60 български автори. Литературоведският вещ поглед позволява да се разкрият не особено видими за украинската аудитория връзки. Интересните разкази по избраните теми са прелюбопитни и стимулират студентската любознателност. В същото време ненаатрапчиво се обяснява по-широкият контекст и кореспонденциите, като се препраща към качествени извори, анализи и разработки на български литературоведи, етнологзи и културолози.

За българската публика проф. д.ф.н. Цветана Георгиева е подготвила второ, преработено и допълнено издание на монографията „*Митове и архетипи в българската литература (втората половина на XX век)*“ (София, Издателство *Formatum*, 2022. 285 с.; ISBN 978-619-92246-0-1), което излезе от печат на български език.

ЛИТЕРАТУРА

ГЕОРГИЕВА, Цв. (2018). *Міфи та архетипи в болгарській літературі (друга половина 20. ст.)*. Київ: ФОП Маслаков. 246 с. ISBN 978-617-7625-14-7.

ГЕОРГИЕВА, Цв. (2022). *Митове и архетипи в българската литература (втората половина на 20. век)*. София: Formatum. 285 с. ISBN 978-619-92246-0-1.

REFERENCES

GEORGIEVA, Tsv. (2018). *Mifi ta arhetipi v bolgarskiy literaturi (druga polovi-na 20. st.)*. Kiiv: FOP Maslakov. 246 s. ISBN 978-617-7625-14-7.

GEORGIEVA, Tsv. (2022). *Mitove i arhetipi v balgarskata literatura (vtorata polovina na 20. vek)*. Sofia: Formatum. 285 s. ISBN 978-619-92246-0-1.

BOOK ABOUT BULGARIAN LITERATURE FOR UKRAINIAN STUDENTS: *Myths and Archetypes in Bulgarian Literature (Another Half of the 20th Century)*

Abstract. The text presents the Ukrainian translation of Tsvetana Georgieva's textbook *Myths and Archetypes in Bulgarian Literature (Another Half of the 20th Century)*. The book introduces the significant works of the Bulgarian literature between the 1950s – 1980s in the context of cultural problematization.

Keywords: 1950s – 1980s; XX century; Bulgarian literature; culture; myths; archetypes; review

✉ **Prof. Yordanka Zaharieva, DSc.**

ORCID iD: 0000-0001-8556-0514

University of Library Studies and Information Technologies

119, Tsarigradsko shose Blvd.

1784 Sofia, Bulgaria

E-mail: y.zaharieva@unibit.bg